



LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770

e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR JAUTĀJUMU UZDOŠANU EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAI PREJUDICIĀLA NOLĒMUMA PIENĒMŠANAI LIETĀ Nr. 2022-01-01

Rīgā

2022. gada 8. decembrī

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs, Anita Rodiņa un Jautrīte Briede,

pēc konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesnieguši ārvalstīs reģistrēts komersants *IDream OU*, Deņs Sjaosju (*Den Siaosiu*), Dzjiņa Liņa (*Jin Lin*), Volodimirs Strijs (*Volodimir Strij*) un Jeļena Glazera (*Elena Glazer*),

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2022. gada 9. novembra tiesas sēdē izskatot lietu „Par Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”,

konstatēja:

I. Strīda pamatā esošie fakti

1. Kriminālprocesa likuma, kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī, vienpadsmitā sadaļa regulē kriminālprocesa īpatnības atsevišķu kategoriju lietās. Šajā sadaļā citstarp ietilpst arī 59. nodaļa, kas regulē procesu par noziedzīgi iegūtu mantu.

Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtā un piektā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, (turpmāk – apstrīdētās normas) noteica:

„(4) Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa, kas izskata šo lietu. Šā likuma 628. pantā minētās personas ar lietā esošajiem materiāliem var iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā.

(5) Procesa virzītāja lēmumu par lūguma par iepazīšanos ar lietas materiāliem noraidīšanu var pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesā, kas izskata procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Tiesa pieņem lēmumu par sūdzības pilnīgu vai daļēju apmierināšanu vai noraidīšanu. Lēmums nav pārsūdzams. Lai tiesa izlemtu, vai iepazīšanās ar lietas materiāliem apdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses vai traucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, tiesa var pieprasīt krimināllietas materiālus un iepazīties ar tiem.”

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 628. pantu ar mantu saistītās personas ir aizdomās turētais vai apsūdzētais un persona, pie kuras manta tika izņemta vai tai tika uzlikts arests, ja šādas personas attiecīgajā kriminālprocesā ir, vai arī cita persona, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu (turpmāk arī – ar mantu saistītā persona). Ar 2021. gada 2. novembri no Kriminālprocesa likuma 628. panta ievaddaļas izslēgti vārdi „aizdomās turētajam vai apsūdzētajam un”.

2. Satversmes tiesā ir ierosinātas četras lietas par apstrīdēto normu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam. Šīs lietas ierosinātas pēc konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesnieguši ārvalstīs reģistrēts komersants *IDream OU*, Deņš Sjaosju (*Den Siaosiu*), Dzjiņa Liņa (*Jin Lin*), Volodimirs Strijs (*Volodimir Strij*) un Jeļena Glazera (*Elena Glazer*) (turpmāk arī – Pieteikumu iesniedzēji). Šīs lietas tika apvienotas vienā lietā, piešķirot tai nosaukumu „Par Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam” (turpmāk – lieta Nr. 2022-01-01).

3. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam kopsakarā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis C 326, 26.10.2012., 391. lpp.) (turpmāk – Harta) 47. pantu, Eiropas Parlamenta un Padomes

2014. gada 3. aprīļa direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā (Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 127, 29.4.2014., 39. lpp.) (turpmāk – Direktīva 2014/42) 8. panta 1. un 8. punktu un Padomes 2005. gada 24. februāra pamatlēmuma 2005/212/TI par noziedzīgi iegūtu līdzekļu, nozieguma rīku un īpašuma konfiskāciju (Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 68, 15.3.2005., 49. lpp.) (turpmāk – Pamatlēmums 2005/212) 4. pantu.

3.1. No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs *IDream OU* ir Igaunijas Republikā reģistrēts komersants. Pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par iespējamu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā, izmantojot ārvalstīs reģistrētā komersanta *IDream OU* Latvijas bankas kontus, 2019. gada 26. aprīlī Latvijā tika uzsākts kriminālprocess, kas vēl aizvien ir pirmstiesas stadijā. Minētajā kriminālprocesā ārvalstīs reģistrētā komersanta *IDream OU* naudas līdzekļiem tika uzlikts arests. Savukārt 2021. gada 8. jūnijā procesa virzītājs attiecībā uz šiem arestētajiem naudas līdzekļiem pieņēma lēmumu par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu un materiālu par noziedzīgi iegūtu mantu nodošanu izlemšanai tiesai. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija 2021. gada 7. oktobrī atzina naudas līdzekļus par noziedzīgi iegūtiem un pieņēma lēmumu tos konfiscēt un ieskaitīt valsts budžetā.

Pieteikuma iesniedzējs Deņs Sjaosju (*Den Sjaosiu*) ir Ukrainas pilsonis, bet Dzjiņa Liņa (*Jin Lin*) – Ķīnas Tautas Republikas pilsonis. Pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par iespējamu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā, izmantojot Deņa Sjaosju (*Den Sjaosiu*) un Dzjiņas Liņas (*Jin Lin*) Latvijas bankas kontus, un Krimināllikuma XXIV nodaļas (noziedzīgs nodarījums valsts institūciju dienestā, kas saistīts ar korupciju) 2020. gada 16. septembrī tika uzsākts kriminālprocess, kas vēl aizvien ir pirmstiesas stadijā. Minētajā kriminālprocesā Deņa Sjaosju (*Den Sjaosiu*) un Dzjiņas Liņas (*Jin Lin*) naudas līdzekļiem tika uzlikts arests. Savukārt 2021. gada 12. martā procesa virzītājs attiecībā uz šiem arestētajiem naudas līdzekļiem pieņēma lēmumu par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu un materiālu par noziedzīgi iegūtu mantu nodošanu izlemšanai tiesai. Šobrīd Rīgas pilsētas tiesa šajā procesā ir apturējusi tiesvedību.

Pieteikuma iesniedzējs Volodimirs Strijs (*Volodimir Strij*) ir Ukrainas pilsonis. Pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par iespējamu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā, izmantojot Volodimira Strija (*Volodimir Strij*) Latvijas banku kontus, 2020. gada 12. maijā tika uzsākts

kriminālprocess, kas vēl aizvien ir pirmstiesas stadijā. Minētajā kriminālprocesā Volodimira Strija (*Volodimir Strij*) naudas līdzekļiem un finanšu instrumentiem tika uzlikts arests. Savukārt 2022. gada 21. februārī procesa virzītājs attiecībā uz šiem arestētajiem naudas līdzekļiem un finanšu instrumentiem pieņēma lēmumu par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu un materiālu par noziedzīgi iegūtu mantu nodošanu izlemšanai tiesai. Šobrīd Ekonomisko lietu tiesa šajā procesā ir apturējusi tiesvedību.

Jeļena Glazera (*Elena Glazer*) ir Krievijas Federācijas pilsone. Pēc Krimināllikuma 195. panta trešās daļas par iespējamu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā 2020. gada 25. novembrī tika uzsākts kriminālprocess, kas vēl aizvien ir pirmstiesas stadijā. Minētajā kriminālprocesā Jeļenai Glazerai (*Elena Glazer*) piederošajiem nekustamajiem īpašumiem tika uzlikts arests. Savukārt 2021. gada 15. decembrī procesa virzītājs attiecībā uz šiem nekustamajiem īpašumiem pieņēma lēmumu par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu un materiālu par noziedzīgi iegūtu mantu nodošanu izlemšanai tiesai. Šobrīd Rīgas apgabaltiesa šajā procesā ir apturējusi tiesvedību.

Katrs no Pieteikumu iesniedzējiem attiecīgajā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu vērsās pie procesa virzītāja, lūdzot atļauju iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Ar procesa virzītāju lēmumiem šie lūgumi apmierināti daļēji – noteiktā apjomā ļauts iepazīties ar attiecīgā procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Pieteikuma iesniedzēji procesa virzītāju lēmumus pārsūdzējuši tiesā, kas attiecīgi izvērtēja šos lēmumus.

3.2. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētās normas, lai aizsargātu izmeklēšanas noslēpumu, paredzējušas iespēju liegt piekļuvi lietas materiāliem, uz kuriem pamatoti procesa virzītāja pieņēmumi par mantas noziedzīgo izcelsmi, un tādējādi nostādījušas Pieteikumu iesniedzējus nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar procesa virzītāju. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību bija iespējams nodrošināt arī citādi, piemēram, izsniedzot ar mantu saistītajai personai visus lietas materiālus, bet iepriekš tos anonimizējot un brīdinot personu, ka par ziņu izpaušanu paredzēta kriminālatbildība, vai arī piemērojot personai procesuālās sankcijas, ja tā traucē kriminālprocesa norisi. Neesot pieļaujams tas, ka personai piekļuve lietas materiāliem tiek liegta, atsaucoties uz hipotētiskiem kriminālprocesa norises traucēšanas riskiem.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka uz visiem Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā noteiktajā kārtībā uzsāktiem procesiem ir attiecināma Direktīva

2014/42 atbilstoši tās 4. panta 2. punkta noteikumiem un šajos procesos aizskartajiem mantas īpašniekiem pienākas Direktīvas 2014/42 8. pantā paredzētie aizsargpasākumi. Direktīvas 2014/42 4. panta 2. punktā lietotais vārds „vismaz” nepārprotami norādot, ka „aizdomās turētās vai apsūdzētās personas slimība vai bēgulošana” ir tikai viens no gadījumiem, kad iespējama konfiskācija bez notiesājoša sprieduma, nevis izsmelošs attiecīgo gadījumu uzskaitījums. Direktīvas 2014/42 tvērumā ietilpstot arī citi gadījumi, kad „objektīvu iemeslu dēļ krimināllietas nodošana tiesai tuvākajā laikā (saprātīgā laika periodā) nav iespējama vai tas var radīt būtiskus neattaisnotus izdevumus”, kā tas noteikts Kriminālprocesa likuma 626. panta pirmajā daļā.

Pieteikumu iesniedzēji vērš uzmanību uz to, ka atšķirībā no Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 28. oktobra spriedumā lietā C-319/19 vērtētā Bulgārijas tiesiskā regulējuma Latvijā process par noziedzīgu iegūtu mantu nav civiltiesisks, bet tiek ierosināts, pamatojoties uz krimināllietā esošo pierādījumu kopuma, pirms noziedzīga nodarījuma konstatēšanas un personas atzīšanas par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Tādējādi Latvijā konfiskācijas piemērošana esot saistīta ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, jo process par noziedzīgi iegūtu mantu balstoties pierādījumos, kas izdalīti no pamata kriminālprocesa.

Pieteikumu iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar jautājumiem par to, vai Harta, Direktīva 2014/42 un Pamatlēmums 2005/212 ir piemērojami Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā noteiktajā kārtībā uzsāktiem procesiem par noziedzīgi iegūtu mantu un vai minētie Eiropas Savienības tiesību akti pieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, kāds attiecībā uz pieeju procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem noteikts Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Kriminālprocesaūlais regulējums esot veidots tādējādi, lai procesa virzītājs jau pirms tiesas procesa izniegtu ar mantu saistītajai personai lēmuma par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu kopiju, kurā norādīts šā procesa uzsākšanas pamatojums. Turklāt šis lēmums saturējis ne tikai no krimināllietas izdalīto materiālu uzskaitījumu, bet arī šajos materiālos ietverto ziņu detalizētu aprakstu un argumentāciju, ar ko pamatots procesa virzītāja pieņēmums, ka

attiecīgās mantas izcelsme ir noziedzīga vai manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu.

Likumdevējs apstrīdētajās normās noteicis, ka ar mantu saistītajai personai ir tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Tomēr procesa virzītājam, ņemot vērā to, ka lietas materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, pirms tam vajadzējis izvērtēt personas lūgumu par iepazīšanos ar tiem un nodrošināt tai iespēju ar šiem materiāliem iepazīties tādā apjomā, kāds konkrētajā gadījumā nepieciešams, lai nodrošinātu pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu un vienlaikus aizsargātu izmeklēšanas noslēpumu. Procesā virzītājam esot dota rīcības brīvība, tomēr arī uzlikts pienākums rūpīgi izvērtēt katru konkrēto gadījumu. Procesā virzītājam savu lēmumu vajadzējis pamatot, samērojot lietā iesaistīto personu intereses ar konkrētā kriminālprocesa interesēm un tā sekmīgu virzību. Apstrīdētajās normās noteiktais regulējums esot bijis pietiekami elastīgs, lai ikvienā gadījumā būtu iespējams salāgot abas šīs intereses.

Turklāt esot jāņem vērā arī tas, ka likumdevējs bija nodrošinājis ar mantu saistītajai personai iespēju tai nelabvēlīgo procesa virzītāja lēmumu pārsūdzēt tiesā. Līdz ar to likumdevējs esot nodrošinājis arī tiesas kontroli pār to, vai ir panākts taisnīgs līdzsvars starp nepieciešamību nodrošināt pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu un nepieciešamību aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu.

II. Latvijas tiesiskais regulējums

5. Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

6. Šajā punktā norādīts tiesiskais regulējums, kāds tas bija apstrīdēto normu spēkā esības laikā, proti, no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim.

Krimināllikuma VIII² nodaļā „Mantas īpašā konfiskācija” ir ietverts 70.¹⁰ pants, kas nosaka: „Mantas īpašā konfiskācija ir noziedzīgi iegūtas mantas vai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta, vai ar noziedzīgu nodarījumu saistītas mantas piespiedu bezatlīdzības atsavināšana valsts īpašumā. Mantas īpašā konfiskācija nav kriminālsods.”

Krimināllikuma 70.¹¹ panta pirmā daļa noteica: „Noziedzīgi iegūta manta ir manta, kas personas īpašumā vai valdījumā tieši vai netieši nonākusi noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā.” Ar 2022. gada 4. maiju šī norma izteikta šādā redakcijā: „Noziedzīgi iegūta manta ir jebkāds ekonomisks labums, kas personas īpašumā vai valdījumā tieši vai netieši nonācis noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā.”

Krimināllikuma 70.¹³ panta pirmā daļa nosaka: „Ar noziedzīgu nodarījumu saistīta manta ir apgrozībā aizliegtas lietas vai lietas, kuru izcelsme vai piederība konkrētajā krimināllietā nav noskaidrota, vai tāda noziedzīgu nodarījumu izdarījušai personai piederoša manta, kas sakarā ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu nav atstājama personas īpašumā.”

Konfiskācijas procesuālo kārtību nosaka Kriminālprocesa likums. Saskaņā ar tā 626. pantu:

„(1) Izmeklētājam ar uzraugošā prokurora piekrišanu vai prokuroram ir tiesības pirmstiesas kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu savlaicīgas atrisināšanas un procesa ekonomijas interesēs izdalīt no krimināllietas materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu un uzsākt procesu, ja pastāv šādi nosacījumi:

1) pierādījumu kopums dod pamatu uzskatīt, ka manta, kura izņemta vai kurai uzlikts arests, ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu;

2) objektīvu iemeslu dēļ krimināllietas nodošana tiesai tuvākajā laikā (saprātīgā laika periodā) nav iespējama vai tas var radīt būtiskus neattaisnotus izdevumus.

(2) Izmeklētājam ar uzraugošā prokurora piekrišanu ir tiesības, izbeidzot kriminālprocesu uz personu nereabilitējoša pamata, izdalīt no krimināllietas materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu un uzsākt procesu, ja pierādījumu kopums dod pamatu uzskatīt, ka manta, kura izņemta vai kurai uzlikts arests, ir noziedzīgi iegūta.

(3) Prokuroram ir tiesības, izbeidzot kriminālprocesu uz personu nereabilitējoša pamata, izdalīt no krimināllietas materiālus par tādas mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu, uz kuru tiesības reģistrētas publiskajā reģistrā un šīs tiesības noziedzīgā nodarījuma rezultātā reģistrā ir grozītas, un uzsākt procesu.”

Ar 2018. gada 25. oktobri no Kriminālprocesa likuma 626. panta otrās daļas izslēgti vārdi „ja pierādījumu kopums dod pamatu uzskatīt, ka manta, kura izņemta vai kurai uzlikts arests, ir noziedzīgi iegūta”.

Attiecībā uz Kriminālprocesa likuma 626. panta otro un trešo daļu norādāms, ka personu nereabilitējošos apstākļus nosaka Kriminālprocesa likuma 380. pants. Saskaņā ar minēto regulējumu persona netiek reabilitēta, ja, piemēram, kriminālprocesu izbeidz sakarā ar noilgumu, amnestijas aktu, personas nāvi vai izlīgumu, kā arī gadījumos, kad persona palīdzējusi atklāt noziegumu, izdarīts maznozīmīgs noziedzīgs nodarījums, prokurors izbeidzis kriminālprocesu, nosacīti atbrīvojot personu no kriminālatbildības vai nosakot personai sodu, persona noziedzīgu nodarījumu izdarījusi, būdama nepieskaitāmības stāvoklī, vai persona saslimusi ar psihiskiem traucējumiem pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 627. pantam:

„(1) Procesa virzītājs, pastāvot šā likuma 626. pantā minētajiem nosacījumiem, pieņem lēmumu uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu un nodot materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu izlemšanai tiesai.

(2) Lēmumā procesa virzītājs norāda:

1) ziņas par faktiem, kas pamato mantas saistību ar noziedzīgu nodarījumu vai mantas noziedzīgo izcelsmi, kā arī to, kādi materiāli no izmeklēšanā esošās krimināllietas par noziedzīgu nodarījumu tiek izdalīti lietā par noziedzīgi iegūtu mantu;

2) kuras personas ir saistītas ar konkrēto mantu;

3) kādu rīcību ar noziedzīgi iegūtu mantu viņš ierosina;

4) cietušo, ja tāds ir.

(3) Lēmumu un tam pievienotos materiālus nosūta rajona (pilsētas) tiesai.

(4) Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa, kas izskata šo lietu. Šā likuma 628. pantā minētās personas ar lietā esošajiem materiāliem var iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā.

(5) Procesa virzītāja lēmumu par lūguma par iepazīšanos ar lietas materiāliem noraidīšanu var pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesā, kas izskata procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Tiesa pieņem lēmumu par sūdzības pilnīgu vai daļēju apmierināšanu vai noraidīšanu. Lēmums nav pārsūdzams. Lai tiesa izlemtu, vai iepazīšanās ar lietas materiāliem apdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses vai traucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, tiesa var pieprasīt krimināllietas materiālus un iepazīties ar tiem.”

Kriminālprocesa likuma 628. pants noteica: „Procesa virzītājs šā likuma 627. pantā minētā lēmuma kopiju nekavējoties nosūta aizdomās turētajam vai apsūdzētajam un personai, pie kuras manta tika izņemta vai tai tika uzlikts arests, ja šādas personas attiecīgajā kriminālprocesā ir, vai arī citai personai, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu, vienlaikus norādot uz tiesībām: 1) personiski vai ar aizstāvja vai pārstāvja starpniecību piedalīties procesā par noziedzīgi iegūtu mantu; 2) mutvārdos vai rakstveidā tiesā izteikt savu attieksmi pret pieņemto lēmumu; 3) iesniegt tiesai pieteikumus.” Ar 2021. gada 2. novembri no Kriminālprocesa likuma 628. panta ievaddaļas izslēgti vārdi „aizdomās turētajam vai apsūdzētajam un”.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 629. panta otro daļu tiesas sēdei jānotiek 10 dienu laikā pēc procesa virzītāja lēmuma saņemšanas tiesā. Savukārt minētā panta ceturrtā daļa noteica: „Tiesas sēdē tiesas procesā iesaistītajām personām ir vienādas tiesības pieteikt noraidījumus vai lūgumus, iesniegt pierādījumus, iesniegt tiesai rakstveida paskaidrojumus, kā arī piedalīties citu jautājumu izskatīšanā, kuri radušies tiesas procesa gaitā.”

Kriminālprocesa likuma 630. panta pirmā daļa nosaka: „Izskatot materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu, tiesai jāizlemj: 1) vai manta ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu; 2) vai ir zināms mantas īpašnieks vai likumīgais valdītājs; 3) vai kādai personai ir likumīgas tiesības uz mantu; 4) rīcība ar noziedzīgi iegūtu mantu.” Savukārt šā panta otrā daļa nosaka: „Ja tiesa atzīst, ka mantas saistība ar noziedzīgu nodarījumu nav pierādīta vai mantas izcelsme nav noziedzīga, tā pieņem lēmumu izbeigt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu.”

Kriminālprocesa likuma 631. panta pirmā daļa nosaka: „Tiesas lēmumu 10 dienu laikā var pārsūdzēt apgabaltiesā, sūdzību vai protestu iesniedzot rajona (pilsētas) tiesā”, bet trešā daļa: „Izskatot sūdzību vai protestu, tiesa var atcelt rajona (pilsētas) tiesas lēmumu un pieņemt šā likuma 630. pantā minēto lēmumu. Lēmums nav pārsūdzams.”

III. Eiropas Savienības tiesiskais regulējums

7. Hartas 47. panta pirmā daļa un otrās daļas pirmais teikums nosaka:

„Ikvienai personai, kuras tiesības un brīvības, kas garantētas Savienības tiesībās, tikušas pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, ievērojot nosacījumus, kuri paredzēti šajā pantā.

Ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā. [..]”

8. Attiecībā uz Direktīvas 2014/42 mērķiem tās preambulā noteikts:

„(9) Šīs direktīvas mērķis ir grozīt un paplašināt Pamatlēmumu 2001/500/TI un 2005/212/TI noteikumus. Attiecībā uz dalībvalstīm, kam šī direktīva ir saistoša, minētie pamatlēmumi būtu daļēji jāaizstāj.

[..]

(15) Ņemot vērā galīgu notiesājošu spriedumu par noziedzīgu nodarījumu, vajadzētu būt iespējai konfiscēt nozieguma rīkus un noziedzīgi iegūtus līdzekļus vai īpašumu, kura vērtība atbilst šādiem nozieguma rīkiem vai noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem. Šāds galīgs notiesājošs spriedums var tikt pieņemts arī *in absentia* tiesas procesā. Ja konfiskācija nav iespējama, pamatojoties uz galīgu notiesājošu spriedumu, tomēr joprojām vajadzētu būt iespējai noteiktos apstākļos konfiscēt nozieguma rīkus un noziedzīgi iegūtus līdzekļus, vismaz aizdomās turētās vai apsūdzētās personas slimības vai bēguļošanas gadījumos. Tomēr šādos slimības vai bēguļošanas gadījumos šā pienākuma izpildei pietiktu ar to, ka dalībvalstīs pastāv *in absentia* tiesas process. Ja aizdomās turētā vai apsūdzētā persona bēguļo, dalībvalstīm būtu jāveic visi atbilstīgie pasākumi un tās var prasīt, lai attiecīgā persona tiktu izsaukta uz konfiskācijas procedūru vai informēta par to.

[..]

(22) Šī direktīva paredz minimālos noteikumus. Tas neliedz dalībvalstīm savos valsts tiesību aktos paredzēt plašākas pilnvaras, tostarp, piemēram, saistībā ar to noteikumiem par pierādījumiem.

[..]”

9. Saskaņā ar Direktīvas 2014/42 1. panta 1. punktu šajā direktīvā ir noteikts noteikumu minimums, kas attiecas uz īpašuma iesaldēšanu, ņemot vērā tā iespējamu vēlāku konfiskāciju, un uz īpašuma konfiskāciju krimināllietās.

Atbilstoši Direktīvas 2014/42 2. panta 4. punktam šajā direktīvā „konfiskācija” ir definēta kā īpašuma galīga atņemšana, ko tiesa norīkojusi saistībā ar noziedzīgu nodarījumu.

Direktīvas 2014/42 4. pants nosaka:

„1. Dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, kuri ļauj pilnībā vai daļēji konfiscēt nozieguma rīkus un noziedzīgi iegūtus līdzekļus vai īpašumu, kura

vērtība atbilst šādu nozieguma rīku vai noziedzīgi iegūtu līdzekļu vērtībai, ņemot vērā galīgu notiesājošu spriedumu par noziedzīgu nodarījumu, kas var tikt pieņemts arī *in absentia* tiesas procesā.

2. Ja konfiskācija, pamatojoties uz 1. pantu, nav iespējama, vismaz tad, ja tas nav iespējams aizdomās turētās vai apsūdzētās personas slimības vai bēgulošanas dēļ, dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, kuri ļauj konfiscēt nozieguma rīkus un noziedzīgi iegūtus līdzekļus gadījumos, kad ir ierosināta krimināllieta par noziedzīgu nodarījumu, kas var būt par pamatu ekonomiska labuma tiešai vai netiešai ieguvei, un šādā kriminālprocesā varētu pieņemt notiesājošu spriedumu, ja aizdomās turētā vai apsūdzētā persona būtu varējusi stāties tiesas priekšā.”

Saskaņā ar Direktīvas 2014/42 8. panta 1. punktu dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus ar mērķi nodrošināt personām, kuras skar šajā direktīvā noteiktie pasākumi, tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem un taisnīgu tiesu, lai saglabātu šo personu tiesības.

10. Pamatlēmuma 2005/212 preambulas 10. punkts nosaka:

„Šā pamatlēmuma mērķis ir nodrošināt, lai visās dalībvalstīs būtu efektīvi likumi, kas reglamentē noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju, *inter alia* attiecībā uz pierādīšanas pienākumu, kas attiecas uz tādas personas īpašumā esošu aktīvu avotu, kura ir notiesāta par nodarījumu, kas saistīts ar organizētu noziedzību. Šis pamatlēmums ir saistīts ar Dānijas tajā pašā laikā iesniegtu projektu pamatlēmumam par to, lai Eiropas Savienībā savstarpēji atzītu lēmumus par noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju un iegūto aktīvu sadali.”

Atbilstoši Pamatlēmuma 2005/212 1. pantā definētajam šajā pamatlēmumā „konfiskācija” ir pēc tiesvedības par noziedzīgu nodarījumu vai noziedzīgiem nodarījumiem tiesas uzlikts sods vai pasākums, kas beidzas ar galīgu īpašuma atņemšanu.

Pamatlēmuma 2005/212 2. pants nosaka:

„1. Katra dalībvalsts veic pasākumus, kas vajadzīgi, lai tā varētu pilnībā vai daļēji konfiscēt nozieguma rīkus un līdzekļus, kas iegūti no noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem sods ir brīvības atņemšana uz laiku, kas ilgāks par vienu gadu, vai arī konfiscēt īpašumu, kura vērtība atbilst šādu līdzekļu vērtībai.

2. Attiecībā uz nodarījumiem nodokļu jomā, lai noziegumu izdarītājiem liegtu iespēju izmantot noziedzīgi iegūtus līdzekļus, dalībvalstis var izmantot procedūras, kas nav kriminālprocesi.”

Atbilstoši Pamatlēmuma 2005/212 4. pantam katra dalībvalsts veic pasākumus, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu to, ka ieinteresētajām pusēm, ko skar Pamatlēmuma 2005/212 2. un 3. pantā paredzētie pasākumi, ir pieejami efektīvi tiesiskas aizsardzības līdzekļi, lai sargātu to tiesības.

IV. Iemesli, kuru dēļ Satversmes tiesai ir šaubas par Hartas, Direktīvas 2014/42 un Pamatlēmuma 2005/212 interpretāciju

11. Ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. pantu ir noteikta Satversmes tiesas un Eiropas Savienības Tiesas sadarbības procedūra, kurā Eiropas Savienības Tiesa sniedz Satversmes tiesai noderīgu atbildi, kas ļautu tai atrisināt konkrēto konstitucionālo sūdzību.

Šīs sadarbības ietvaros Satversmes tiesa ir cieši iesaistīta Eiropas Savienības tiesību pareizā piemērošanā un vienveidīgā interpretēšanā, kā arī ar šo tiesību sistēmu privātpersonām piešķirto tiesību aizsardzībā (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 8. marta atzinuma 1/09 (Nolīguma projekts par Eiropas un Kopienas Patentu tiesu) 84. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesa turpmāk aplūkos iemeslus, kas pamato nepieciešamību pieņemt lēmumu par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai.

12. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, noskaidrojot nacionālo tiesību normu saturu un piemērojot tās, ir jāņem vērā demokrātiju stiprinošās Eiropas Savienības tiesību normas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātā to interpretācija (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 23.1. punktu*).

Apstrīdētās normas ir daļa no procesa par noziedzīgi iegūtu mantu tiesiskā regulējuma. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu uz ar mantu saistītajām personām ir attiecināmas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 10. punktu*). Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajā ietilpst, piemēram, pušu līdzvērtīgu iespēju princips un tiesības tikt uzklautam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01 secinājumu daļas 6. punktu un 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12. punktu*). Demokrātiskā

tiesiskā valstī arī sevišķajā kriminālprocesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jānodrošina pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošana, kas citstarp ir saistīta ar personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 14.1. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi: lai nodrošinātu kriminālprocesa mērķi, procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jānodrošina izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība. Tas nepieciešams, lai neapdraudētu kriminālprocesa norisi un nodrošinātu citām personām efektīvu pamattiesību īstenošanu (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 14.2. punktu*).

Lai lietā Nr. 2022-01-01 noskaidrotu, vai apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesai ir jāpārbauda, vai tās nodrošināja taisnīgu līdzsvaru starp pušu līdzvērtīgu iespēju principu un izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību. Proti, Satversmes tiesai jāizvērtē, vai likumdevējs bija tiesīgs pieņemt tādu tiesisko regulējumu, atbilstoši kuram procesa virzītājs var pieņemt lēmumu, ar kuru ar mantu saistītajai personai tiek liegts iepazīties ar atsevišķiem procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, un kurš nosaka tiesas pilnvaras pārskatīt šāda lēmuma pamatotību. Ņemot vērā to, ka apstrīdētās normas ir daļa no procesa par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju tiesiskā regulējuma, šajā izvērtējumā nozīme ir Hartas 47. pantam, kā arī Direktīvai 2014/42 un Pamatlēmumam 2005/212, kuru nolūks ir nodrošināt, lai visās dalībvalstīs būtu efektīvi likumi, kas reglamentē noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju.

13. Pēc Satversmes tiesas ieskata, nodarījumi, saistībā ar kuriem uzsākti kriminālprocesi, no kuriem izdalīti procesi par noziedzīgi iegūtu mantu, pieder pie tiem nodarījumiem, uz kuriem attiecas Direktīvas 2014/42 3. pantā norādītie tiesību akti, un tāpat tie ietilpst šīs direktīvas materiālās piemērošanas jomā (*sk. šā lēmuma 3.1. punktu un, piemēram, Direktīvas 2014/42 3. panta „a” punktu*). Tāpat jānorāda, ka Krimināllikuma 195. panta trešā daļa, pēc kuras uzsākti kriminālprocesi, no kuriem izdalīti procesi par noziedzīgi iegūtu mantu, paredz kriminālsodu – brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz divpadsmit gadiem (*sk. Pamatlēmuma 2005/212 2. panta 1. punktu*).

Eiropas Savienības Tiesa ir norādījusi, ka Direktīva 2014/42 – tāpat kā tajā minētais Pamatlēmums 2005/212, kura normas atbilstoši minētās direktīvas preambulas 9. punktam ar to ir paredzēts paplašināt, – ir tiesību akts, ar kuru

dalībvalstīm uzlikts pienākums ieviest kopēju noteikumu minimumu attiecībā uz nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju, lai atvieglotu kriminālprocesa ietvaros tiesas izdotu konfiskācijas rīkojumu savstarpējo atzīšanu. Direktīva 2014/42 nereglamentē nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju, ko kāda dalībvalsts tiesa uzdevusi veikt tādā procedūrā, kura neattiecas uz viena vai vairāku noziedzīgu nodarījumu konstatēšanu, vai uzreiz pēc tās. Proti, uz šādu konfiskāciju neattiecas šajā direktīvā saskaņā ar tās 1. panta 1. punktu paredzētie minimālie noteikumi, un tās tiesiskais regulējums tātad ietilpst minētās direktīvas 22. apsvērumā norādītajā dalībvalstu kompetencē paredzēt plašākas pilnvaras savos valsts tiesību aktos (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 19. marta sprieduma lietā C-234/18 56.–57. punktu un 2021. gada 28. oktobra sprieduma lietā C-319/19 36.–37. un 41. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai Direktīva 2014/42 – tāpat kā tajā minētais Pamatlēmums 2005/212 – var tikt attiecināta uz tādu tiesisko regulējumu, kāds ietverts Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā.

13.1. Vispār atbilstoši Latvijas tiesiskajam regulējumam lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu un attiecīgi par tās konfiskāciju var pieņemt Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā noteiktajā kārtībā, prokurors, pabeidzot kriminālprocesu, vai tiesa līdz ar galīgo nolēmumu krimināllietā, izskatot lietu pēc būtības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2022. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2021-18-01 26.1. punktu*). Lietā Nr. 2022-01-01 apstrīdētās normas attiecas uz Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā noteikto kārtību, kādā manta ar tiesas nolēmumu tiek atzīta par noziedzīgi iegūtu. Proti, tiesas nolēmums tiek pieņemts atsevišķā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu pirms tiesas galīgā nolēmuma krimināllietā.

Likumdevēja mērķis, izdalot mantisko jautājumu vērtēšanu sevišķā procesā, ir nodrošināt savlaicīgu un uz procesa ekonomijas interesēm vērstu kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu atrisināšanu. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jānodrošina sabiedrības interese par efektīvu kriminālprocesa norisi un citu personu tiesību aizsardzība (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 20.2. punktu*). Līdz ar to šāds process ir vērsts uz kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu savlaicīgu un efektīvu atrisināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 16.2. punktu*).

Process par noziedzīgi iegūtu mantu ir atsevišķs un nošķirts process, kura ietvaros tiesa vērtē tikai vienu lietā radušos jautājumu – mantisko jautājumu (*sk.*

Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 20.1. punktu). Proti, procesam par noziedzīgi iegūtu mantu raksturīgs tas, ka šajā procesā netiek noskaidrota personas vaina, bet gan tiek lemts par mantas noziedzīgo izcelsmi vai saistību ar noziedzīgu nodarījumu. Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā paredzētais process par noziedzīgi iegūtu mantu atbilst Latvijas tiesību doktrīnā atzītajam šāda sevišķā procesa apzīmējumam „process par lietu” (*process in rem*) (*sal. sk. Satversmes tiesas 2022. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2021-18-01 26.1. punktu*). Arī Latvijas tiesu praksē norādīts, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jāvērtē mantas izcelsme un tas, vai pastāv nosacījumi šīs mantas atzīšanai par noziedzīgi iegūtu, nevis tas, vai persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu (*sk., piemēram, Rīgas apgabaltiesas 2021. gada 21. maija lēmumu lietā Nr. 11816005518*).

Satversmes tiesa savā judikatūrā atzinusi, ka process par noziedzīgi iegūtu mantu var tikt uzsākts tikai tad, ja pastāv Kriminālprocesa likuma 626. pantā minētie nosacījumi, proti: 1) pierādījumu kopums dod pamatu uzskatīt, ka manta, kura izņemta vai kurai uzlikts arests, ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu; 2) objektīvu iemeslu dēļ krimināllietas nodošana tiesai tuvākajā laikā (saprātīgā laika periodā) nav iespējama vai tas var radīt būtiskus neattaisnotus izdevumus. Turklāt šajā procesā mantiskie jautājumi tiek izlemti galīgi. Ja pirmstiesas kriminālprocesā ir ietilpis process par noziedzīgi iegūtu mantu un tā ietvaros tiesa ir atzinusi mantu par noziedzīgi iegūtu, tad tiesa pamata kriminālprocesā vairs nelemj par rīcību ar noziedzīgi iegūtu mantu. Tas ir viens no veidiem, kādos galīgi tiek izlemts jautājums par noziedzīgi iegūtu mantu (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 20.1. punktu*).

Līdz ar to atbilstoši Latvijas tiesiskajam regulējumam procesā par noziedzīgi iegūtu mantu netiek vērtēta personas vaina un šis process nav balstīts uz notiesājošu spriedumu. Likumdevējs ir paredzējis iespēju izdalīt no kriminālprocesa mantisko jautājumu vērtēšanu sevišķā procesā, kas pēc būtības nav atkarīgs no izmeklēšanā esošās krimināllietas par noziedzīgu nodarījumu un tās iznākuma. Lai gan procesa par noziedzīgi iegūtu mantu procesuālais regulējums ir ietverts Kriminālprocesa likumā, tomēr tas ir atsevišķs un nošķirts process, kura ietvaros tiesa vērtē tikai vienu lietā radušos jautājumu – mantisko jautājumu.

Tātad Direktīva 2014/42 – tāpat kā tajā minētais Pamatlēmums 2005/212 – varētu tikt interpretēta tādējādi, ka tā neattiecas uz tādu tiesisko regulējumu,

kāds ietverts Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā, jo šajā procesā mantas atzīšana par noziedzīgi iegūtu neattiecas uz viena vai vairāku noziedzīgu nodarījumu konstatāciju vai nenotiek uzreiz pēc šādas procedūras. Proti, manta ar tiesas lēmumu tiek atzīta par noziedzīgi iegūtu pirms noziedzīga nodarījuma konstatēšanas un personas atzīšanas par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

13.2. Tomēr lietā Nr. 2022-01-01 jāņem vērā, ka, atšķirībā no Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 19. marta spriedumā lietā C-234/18 un 2021. gada 28. oktobra spriedumā lietā C-319/19 vērtētā Bulgārijas tiesiskā regulējuma, Latvijā mantas īpašās konfiskācijas procedūra netiek veikta civilprocesuālā kārtībā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vērtējot to, vai konfiskācija bez notiesājoša sprieduma atbilst sodam Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 7. panta izpratnē, atzina, ka sākotnēji jāņem vērā tas, vai konfiskācija tiek veikta pēc lēmuma, ar kuru persona atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Tomēr šajā vērtējumā nozīme ir arī citiem faktoriem, piemēram, attiecīgās procedūras raksturam, mērķim un konfiskācijas smagumam, kā arī valsts tiesību aktos noteiktajai šīs procedūras būtībai un tās īstenošanas kārtībai. Tam, kā šī procedūra tiek klasificēta saskaņā ar valsts tiesību aktiem, nav izšķirošas nozīmes (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2018. gada 28. jūnija sprieduma lietā „G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy”, pieteikums Nr. 1828/06, 211., 223.–225. un 233. punktu*).

Atbilstoši Latvijas tiesiskajam regulējumam procesā par noziedzīgi iegūtu mantu no izmeklēšanā esošās krimināllietas par noziedzīgu nodarījumu tiek izdalīti tie materiāli, kas pamato mantas saistību ar noziedzīgu nodarījumu vai mantas noziedzīgo izcelsmi (*sk. Kriminālprocesa likuma 626. panta pirmo daļu un 627. panta otrās daļas 1. punktu*). Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu lietas dalībniekiem ir tiesības iesniegt pierādījumus (*sk., piemēram, Kriminālprocesa likuma 628. pantu un 629. panta ceturto daļu*), tomēr šajā atsevišķajā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu secinājumi par mantas saistību ar noziedzīgu nodarījumu vai mantas noziedzīgo izcelsmi ir citstarp pamatoti ar tiem krimināllietas materiāliem, kas savākti pamata kriminālprocesā par noziedzīga nodarījuma konstatēšanu un personas atzīšanu par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāli var tikt izdalīti no kriminālprocesa materiāliem tā pirmstiesas stadijā. Likumdevējs noteicis, ka procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāli ir izmeklēšanas noslēpums

un ka ar mantu saistītā persona ar tiem var iepazīties procesa virzītāja un tiesas, ja procesa virzītāja lēmums ticis pārsūdzēts, noteiktā apjomā. Kaut arī procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek lemts par mantiskiem jautājumiem, pierādījumu izsniegšana pilnā apjomā laikā, kad izmeklēšanā esošais kriminālprocess vēl nav pabeigts, var apdraudēt sabiedrības interesi atklāt noziedzīgo nodarījumu un noskaidrot vainīgo personu, kā arī aizskart iesaistīto personu drošību un intereses (sk. *Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 14.2. punktu*). Tātad, lai gan process par noziedzīgi iegūtu mantu ir atsevišķs un nošķirts process, tomēr, ņemot vērā tieši šā procesa lietas materiālu saistību ar izmeklēšanā esošo krimināllietu, tiesības iepazīties ar šiem materiāliem ar mantu saistītajai personai tiek ierobežotas.

Eiropas Savienības Tiesa 2020. gada 19. marta spriedumā lietā C-234/18 un 2021. gada 28. oktobra spriedumā lietā C-319/19 vērtēja Direktīvas 2014/42 piemērošanas jomu atbilstoši tās 4. panta 1. punktam. Tomēr Direktīvas 2014/42 4. panta 2. punktā noteikts, ka atsevišķos gadījumos šī direktīva ir piemērojama arī tad, kad ir ierosināta krimināllietā par noziedzīgu nodarījumu, bet kriminālprocesā nav pieņemts notiesājošs spriedums. Attiecībā uz minēto normu Eiropas Savienības Tiesas judikatūra nav izveidojusies.

No minētās tiesību normas kopsakarā ar Direktīvas 2014/42 2. panta 4. punktu varētu secināt, ka Direktīva 2014/42 noteiktos apstākļos ir piemērojama arī tādai noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijas procedūrai, kura neattiecas uz vienu vai vairāku noziedzīgu nodarījumu konstatāciju vai nenotiek uzreiz pēc šādas procedūras, proti, noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijai bez notiesājoša sprieduma. Turklāt Direktīvas 2014/42 4. panta 2. punkta teksts citstarp varētu liecināt arī par to, ka tajā norādītie iemesli, kuru dēļ konfiskācija nav iespējama, nav izsmeļoši.

13.3. Līdz ar to lietā Nr. 2022-01-01, interpretējot Direktīvu 2014/42 un Pamatlēmumu 2005/212, varētu tikt izdarīti atšķirīgi secinājumi par to, vai Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā noteiktā īpašā konfiskācijas procedūra ietilpst Direktīvas 2014/42 preambulas 22. punktā norādītajā dalībvalstu kompetencē paredzēt plašākas pilnvaras savos valsts tiesību aktos un līdz ar to minētie tiesību akti šādai procedūrai nav piemērojami.

Kaut arī Eiropas Savienības Tiesa ir vairākkārt interpretējusi Direktīvas 2014/42 4. panta 1. punktu un Pamatlēmuma 2005/212 2. panta 1. punktu, tostarp saistībā ar valsts tiesisko regulējumu, kurā paredzēta noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācija bez notiesājoša sprieduma, līdz šim minēto tiesību aktu

interpretācija nav sniegta attiecībā uz tādu valsts tiesību aktos paredzētu noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, kura netiek veikta civilprocesuālā kārtībā un tiek ierosināta, pamatojoties uz krimināllietā esošo pierādījumu kopuma pirms noziedzīga nodarījuma konstatēšanas un personas atzīšanas par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Kā izriet no šajā lēmumā iepriekš aplūkotās Eiropas Savienības Tiesas judikatūras, Direktīvas 2014/42 un Pamatlēmuma 2005/212 interpretācijas un piemērošanas pareizība, ņemot vērā to mērķi uzlabot īpašuma konfiskāciju krimināllietās Eiropas Savienības līmenī, izskatāmajā tiesiskajā un faktiskajā jautājumā nav tik acīmredzama, ka neatstātu vietu nekādām saprātīgām šaubām par minēto tiesību aktu piemērošanas jomu.

13.4. Ja uz tādu noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas tiesisko regulējumu, kāds noteikts Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā, attiecas Direktīva 2014/42 – tāpat kā tajā minētais Pamatlēmums 2005/212 –, tad dalībvalstīm ir pienākums veikt nepieciešamos pasākumus ar mērķi nodrošināt personām, kuras skar šajā direktīvā noteiktie pasākumi, tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem un taisnīgu tiesu, lai saglabātu šo personu tiesības (*sk. Direktīvas 2014/42 8. panta 1. punktu*). Jautājumā par Direktīvā 2014/42 ietvertu aizsargpasākumu attiecināšanu uz personas tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem Eiropas Savienības Tiesas judikatūra nav izveidojusies.

Direktīvas 2014/42 preambulas 38. punkts nosaka: „Šajā direktīvā ir ievērotas pamattiesības un principi, kas atzīti Hartā un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, kā tas interpretēts Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā. Šī direktīva būtu jāīsteno saskaņā ar minētajām tiesībām un principiem. [..]” Saskaņā ar Hartas 47. panta otrās daļas pirmo teikumu ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā. Hartas 47. pantā paredzētās pamattiesības ir apstiprinātas pašā Direktīvā 2014/42, kuras 8. panta 1. punktā noteikts, ka dalībvalstīm ir jāveic nepieciešamie pasākumi ar mērķi nodrošināt personām, kuras skar šajā direktīvā noteiktie pasākumi, tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem un taisnīgu tiesu, lai saglabātu šo personu tiesības (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 21. oktobra sprieduma lietā C-845/19 75. punktu*).

Atbilstoši Direktīvas 2014/42 preambulas 40. punktam šī direktīva būtu īstenojama, citstarp ņemot vērā noteikumus, kas ietverti Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 22. maija direktīvā 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā (Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 142, 1.6.2012.,

1. lpp.) (turpmāk – Direktīva 2012/13). Direktīvas 2012/13 7. panta 4. punkts paredz gadījumus, kad piekļuvi dažiem lietas materiāliem var atteikt. Līdz ar to varētu izdarīt šādu secinājumu: ja Direktīva 2014/42 būtu piemērojama Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā noteiktajai īpašajai konfiskācijas procedūrai, tad lietā Nr. 2022-01-01, vērtējot ar mantu saistīto personu procesuālās tiesības, būtu jāņem vērā citstarp arī Direktīvas 2012/13 7. pantā noteiktais attiecībā uz tiesībām piekļūt lietas materiāliem, lai gan Direktīva 2012/13 attiecas uz aizdomās turēto vai apsūdzēto personu tiesībām uz informāciju (*sk. Direktīvas 2012/13 1. pantu un 7. panta 4. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka procesa virzītājam katrā gadījumā rūpīgi jāizvērtē ar mantu saistītās personas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem un, tā kā attiecīgais procesa virzītāja lēmums skar ar mantu saistītās personas pamattiesības, tas ir arī īpaši jāpamato, samērojot pušu līdzvērtīgu iespēju principu ar konkrētā kriminālprocesa interesēm un tā sekmīgu virzību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 14.2. un 15.3. punktu*). Atbilstoši lietā Nr. 2022-01-01 apstrīdētajām normām procesa virzītājs katrā konkrētajā gadījumā visupirms vērtēja to, kādā apjomā var ļaut ar mantu saistītajai personai iepazīties ar lietas materiāliem. Ja ar mantu saistītā persona procesa virzītāja vērtējumam nepiekrita, tai saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 627. panta piekto daļu redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, bija iespēja attiecīgo procesa virzītāja lēmumu pārsūdzēt tiesā.

Līdz ar to pastāv šaubas, vai tad, ja uz lietā Nr. 2022-01-01 apstrīdētajām normām ir attiecināmi minētie Eiropas Savienības tiesību akti, ar Hartas 47. pantā un Direktīvas 2014/42 8. panta 1. punktā ietvertajām personas tiesībām uz taisnīgu tiesu ir saderīgs tāds valsts tiesiskais regulējums, atbilstoši kuram ar mantu saistītajai personai var tikt ierobežotas tiesības piekļūt procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, ņemot vērā citu personu pamattiesību apdraudējumu, sabiedrības intereses vai iespēju sasniegt kriminālprocesa mērķi.

Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka lietā Nr. 2022-01-01 pastāv tādi apstākļi, kuru dēļ pieņemams lēmums par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai.

14. Satversmes tiesas likuma 32. panta pirmā daļa noteic, ka Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un stājas spēkā pasludināšanas brīdī. Turklāt atbilstoši tā paša panta trešajai daļai tiesību norma (akts), kuru Satversmes tiesa atzinusi

par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Nosakot konkrētu brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesa izvērtē arī to, vai pastāv kādi apsvērumi, atbilstoši kuriem apstrīdētā norma būtu jāatzīst par spēkā neesošu ar atpakaļejošu datumu.

Satversmes tiesa ir atzinusi: lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesas procesā līdzsvarojams tiesiskās drošības princips, no vienas puses, un atsevišķu personu pamattiesības, no otras puses (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-18-01 23. punktu*). Tiesai jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 26. punktu un 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-13-01 22. punktu*).

Nemot vērā šā lēmuma 13. punktā izteiktos apsvērumus, Satversmes tiesai tādā gadījumā, ja lietā Nr. 2022-01-01 tiktu atzīts, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajā teikumā, Hartā, Direktīvā 2014/42 un Pamatlēmumā 2005/212 ietvertajām prasībām, būtu jālemj par brīdi, ar kuru apstrīdētās normas zaudē spēku. Taču lietā Nr. 2022-01-01 apstrīdētās normas jau šobrīd ir zaudējušas spēku.

Kā atzinusi Eiropas Savienības Tiesa, tikai izņēmuma kārtā, piemērojot Eiropas Savienības tiesību sistēmai raksturīgo vispārējo tiesiskās drošības principu, var ierobežot iespēju visām ieinteresētajām personām atsaukties uz tās interpretēto tiesību normu, lai apstrīdētu labticīgi nodibinātas tiesiskās attiecības. Lai varētu pieņemt lēmumu par šādu ierobežojumu, jābūt izpildītiem diviem būtiskiem kritērijiem, proti, ieinteresēto personu labticības esībai un būtisku traucējumu rašanās riskam (*sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 22. jūnija sprieduma lietā C-439/19 132. punktu*).

Šāds ierobežojums ir pieļaujams tikai tajā pašā spriedumā, kurā nolemts lūgt interpretāciju. Proti, ir nepieciešams viens vienīgs brīdis, no kura nosakāma kādas Eiropas Savienības tiesību normas interpretācijas, kuru pēc lūguma sniedz Eiropas Savienības Tiesa, iedarbība laikā. Princips, ka ierobežojums ir

pieļaujams tikai tajā pašā spriedumā, kurā nolemts lūgt interpretāciju, nodrošina vienlīdzīgu attieksmi pret dalībvalstīm un citām iesaistītajām personām saistībā ar attiecīgo tiesību normu un līdz ar to nodrošina arī no tiesiskās drošības principa izrietošo prasību izpildi (*sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 22. jūnija sprieduma lietā C-439/19 133. punktu*).

Pēc Satversmes tiesas ieskata, izskatāmajā lietā par šādu apsvērumu varētu uzskatīt to, ka noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācija tiek veikta, lai aizsargātu nozīmīgas sabiedrības intereses, un ir vērsta uz tiesiskuma principa nodrošināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2021-18-01 26.3. punktu*). Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka konfiskācijas mērķis ir novērst iespēju netaisni iedzīvoties noziedzīgu nodarījumu rezultātā. Pat tad, ja personai ir izdevies izvairīties no tā, ka tās vaina tiek konstatēta kriminālprocesā, noziedzīgas darbības nevar radīt finansiāla rakstura priekšrocības (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 12. maija sprieduma lietā „Gogitidze and Others v. Georgia”, pieteikums Nr. 36862/05, 102. un 103. punktu*).

Tāds tiesiskais regulējums, kas ļauj procesa virzītājam pirmstiesas kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu savlaicīgas atrisināšanas un procesa ekonomijas interesēs izdalīt no krimināllietas materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu un uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, ir ietverts Kriminālprocesa likumā jau kopš tā spēkā stāšanās 2005. gada 1. oktobrī. Savukārt lietā Nr. 2022-01-01 apstrīdētās normas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim. Tādu tiesisko attiecību, kuras tiktu ietekmētas ar Satversmes tiesas galīgo nolēmumu, ir ļoti daudz. Noziedzīgi iegūta manta, ja tā nav jāatdod īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, tiek konfiscēta valsts labā, un finanšu līdzekļi tiek ieskaitīti valsts budžetā. Tādējādi apstrīdētās normas ir cieši saistītas ar valsts budžetu un tā plānošanu un ietekmē visu tautsaimniecību. Tādēļ apstrīdēto normu atzīšana par spēkā neesošām no kāda brīža pagātnē varētu atstāt negatīvu ietekmi uz valsts budžeta stabilitāti un izraisīt tiesiskās drošības apdraudējumu.

Tiesiskā stabilitāte ir būtiska tiesiskās drošības principa sastāvdaļa, kas citstarp prasa ne vien neregulētu tiesvedības procesu, bet arī tiesiski noturīgu tā noslēgumu. Apstrīdētās normas tika uzskatītas par tiesiskām, un šo normu spēkā esības laikā valsts iestādes tās piemēroja visos procesos par noziedzīgi iegūtu mantu.

Ņemot vērā šajā punktā minēto, lietas Nr. 2022-01-01 izspriešanai ir nepieciešams noskaidrot, vai tad, ja tiktu atzīts, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajā teikumā, Hartā, Direktīvā 2014/42 un Pamatlēmumā 2005/212 ietvertajām prasībām, tiesiskās drošības princips un Eiropas Savienības tiesību pārākuma princips būtu interpretējami tādējādi, ka atbilstoši tiem no lietas Nr. 2022-01-01 apstākļiem izriet tādi apsvērumi, kuru dēļ apstrīdētās normas to spēkā esības laikā varēja tikt piemērotas un to piemērošanas tiesiskās sekas var tikt saglabātas.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 26. panta pirmo daļu, Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. pantu, kā arī Satversmes tiesas 2017. gada 28. februāra lēmumu „Par kārtību, kādā pieņem lēmumu par jautājuma uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai”, Satversmes tiesa

nolēma:

1. Uzdot Eiropas Savienības Tiesai šādus jautājumus:

1.1. Vai tāds valsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru valsts tiesa lemj par noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju atsevišķā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas izdalīts no pamata kriminālprocesa pirms noziedzīga nodarījuma konstatēšanas un personas atzīšanas par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet kas paredz konfiskāciju arī uz to materiālu pamata, kuri izdalīti no krimināllietas materiāliem, ietilpst Direktīvas 2014/42, īpaši tās 4. panta, un Pamatlēmuma 2005/212, īpaši tā 2. panta, piemērošanas jomā?

1.2. Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša, vai tiesiskais regulējums attiecībā uz pieeju procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem ir uzskatāms par saderīgu ar Hartas 47. pantā un Direktīvas 2014/42 8. panta 1. punktā ietvertajām personas tiesībām uz taisnīgu tiesu?

1.3. Vai Eiropas Savienības tiesību pārākuma princips ir interpretējams tādējādi, ka ar šo principu ir pretrunā tas, ka dalībvalsts konstitucionālā tiesa, kura izskata konstitucionālo sūdzību par valsts tiesisko regulējumu, kas izrādās nesaderīgs ar Eiropas Savienības tiesībām,

nolemj, ka ir piemērojams tiesiskās drošības princips un šā tiesiskā regulējuma tiesiskās sekas tā spēkā esības laikā tiek saglabātas?

2. Apturēt tiesvedību lietā līdz brīdim, kad stājas spēkā Eiropas Savienības Tiesas nolēmums.

3. Nosūtīt Eiropas Savienības Tiesai šā lēmuma, pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikumi Nr. 268/2021, Nr. 66/2022, Nr. 97/2022 un Nr. 109/2022), iesniegto papildu paskaidrojumu (reģ. Nr. 847-2022, Nr. 851-2022 un Nr. 855-2022) un Saeimas atbildes raksta (reģ. Nr. 181) kopijas.

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš